

Katrine Barnekow Rasmussen i RÆSON:

Udviklingsbistand er **ikke** vaskepulver

Reklamer med sultne børn skal sælge bistandsorganisationernes produkt ved at prikke til danskernes dårlige samvittighed. Og det virker! Men udviklingsbistand er ikke så simpelt som reklamernes budskab, hvor de rige i nord kan redde de fattige i syd for få kroner om dagen. En dedikeret, men skeptisk, tilhænger af udviklingsbistand tillader sig at efterlyse ærlighed og debat om bistandens dilemmaer.

Af Katrine Barnekow Rasmussen

Fra marts til august i år var jeg i Uganda med mand og børn – den foreløbige kulmination på min flirt med det afrikanske kontinent, efter et liv med ulandskalender, medlemskaber af diverse organisationer, Internationale Udviklingsstudier og rejser til Botswana og Sydafrika. Det var samtidig første gang, at jeg fik mulighed for at studere bistandsføddekæden på nært hold. Jeg arbejdede for en international ngo, og min opgave var at medvirke til at gøre et af deres projekter mere rettighedsorienteret (at projekter skal have en rettighedsbaseret tilgang, er en af bistandsdiskursens nyere påfund, der skal sikre holdbare resultater). Jeg arbejdede sammen med internationale, nationale og lokale organisationer, både i Kampala, i nogle provinsbyer og ude i landdistrikterne hvor 'min' organisations målgrupper var. Det var fem fantastiske måneder, som på godt og ondt gav mig et indblik i den udviklingsverden, jeg altid har været lidt naivt fascineret af. Gennem mine studier på Internationale Udviklingsstudier ved Roskilde Universitetscenter havde jeg opbygget et ganske godt, men også ganske teoretisk, billede af den komplekse bistandsverden. I Uganda fik jeg med egne øjne at se hvilken forskel, der kan være på papir og virkelighed.

Det forvrængede selvbillede

Mine første tættere møder med bistandsverdenen var med en række organisationer i Danmark under min søgen efter en praktikplads. Her stødte jeg på en lang række af mennesker, der var glade for deres arbejde (det er jo ikke forbudt) – men som også, synes jeg, følte sig hævet over mennesker, der 'bare' arbejder i en bank, eller i reklame-branchen, fordi deres eget job, i egne øjne, gør en forskel for nogle mennesker ude i verden. Egentlig kunne jeg da godt forstå dem, men desværre bliver selvhøjtideligheden og den

frelste indstilling til egen arbejdsplads, som man indimellem møder i Ngo-verdenen helt uudholdelig, når man har set nogle af de samme organisationer agere på landsbyplan.

Realiteten er, at organisationernes selvbillede ofte er forvrænget. De mennesker, der repræsenterer udviklingsorganisationer i et land som Danmark har som regel ikke meget indblik i, hvad der egentlig foregår i felten i modtagerlandene. Nogle af dem har, i bedste fald, været på 'feltbesøg' – der vist desværre ikke stikker meget dybere, end når de samme organisationer sender kendte og kongelige, med den kulørte presse i hælene, ud i reklameøjemed. Det er meget, meget nemt at tilrettelægge få dages program, så gæsterne ser lige præcis det de ønsker at se – projekter der fungerer, og mennesker der hjælpes. Men man ikke skal kradse meget i lakken for at se, at situationerne er omtrent ligeså opstillede som når et dameblad laver boligreportager om den misundelsesværdige familie i et hjem, der er hvidt i hvidt: stive smil og opstillede kroppe i et samtalekøkken, hvor de sure karklude og beskidte gryder i al hast er smidt ned i skufferne.

Størstedelen af kommunikation fra 'jord til bord' kan findes i udviklingsfloskel-fyldte rapporter, der sendes (ulæste?) videre, og arkiveres på en hylde et sted, hvis nu nogen engang skulle spørge efter dem.

Efter jeg kom i gang med mit arbejde i Uganda oplevede jeg, at forholdet mellem hovedkontorer og underkontorer, samt underkontorer og eventuelle lokale partnerorganisationer, bar præg af samme

overfladiske 'kontrolbesøg'. Og at størstedelen af kommunikation fra 'jord til bord' kan findes i udviklingsfloskel-fyldte rapporter, der sendes (ulæste?) videre, og arkiveres på en hylde et sted, hvis nu nogen engang skulle spørge efter dem. Som praktikant har man den ære, at der ikke er ret mange, der gider gøre sig umage for at gemme de føromtalt 'sure klude', når man kommer, så jeg kunne hurtigt konstatere, at det jeg så, når jeg arbejdede på forskellige niveauer, (måske ikke overraskende) var langt mere problemfyldt end det fremgik af besøg og rapporter. Jeg kan egentlig ikke bebrejde arbejderne i felten, at de hverken kan eller vil sadle helt om hver gang der kommer en ny rapport, med nye uundværlige begreber, der skal realiseres, men det er selvfølgelig problematisk i forhold til organisationernes, og dansk bistands, selvopfattelse.

Penge er magt

Om udviklingsarbejde kan det kort og kontroversielt siges, at det hele drejer sig om funding. Den floskelfyldte afrapportering til Danida, der tilsyneladende er nødvendig for at udløse funding-godbidde, er derfor med til at male dansk bistand op i et hjørne, hvor forskellen mellem rapporter og realitet i felten bliver så sørgeligt iøjefaldende, for hvad man mener, siger og (officielt) gør afhænger af, hvad donoren mener, er 'rigtig' udvikling dette år. Man siger, at penge er magt, og i bistandsverdenen er det helt uhyggeligt rigtigt. Alle jager funding: Danida prøver at påvirke Folketinget til at få så stort et budget som muligt. Danske Ngo'er slås om de samme Danida-puljer. De forskellige programmer i organisationerne kæmper om de penge, der tildeles fra Danida, som er den altoverskyggende donor i de danske Ngo'er. Og diverse 'partnerorganisationer' i modtagerlandene strides indbyrdes om at få de lukrative subgrant-aftaler ('legater' til finansiering af enkelte, definerede projekter, under et større udviklingsprojekt), der sikrer netop deres organisations overlevelse.

Fra Danida er der nemlig for tiden et krav (eller en kraftig opfordring, om man vil) om at kapacitetsopbygge civilsamfundet i modtagerlandene ved at arbejde gennem såkaldte Civil Society Organisations (CSO). Det er en tanke, der mistænkeligt ligner et ukritisk forsøg på at eksportere den berømte danske organisationskultur. Resultatet har hidtil vist sig overvejende at være en flok donordrevne ulve i fåreklæder. For at skabe en CSO er en karrieremulighed for de mange uddannede unge, der, stillet overfor den massive arbejdsløshed i

den private og offentlige sektor, søger efter en vej ind i den eneste branche, hvor pengene synes at være i overflod – udviklingssektoren.

Selv i de udvalgte landsbyer er der (naturligvis) et stærkt hierarki. I toppen står pensionerede skolelærere, bønder med lidt mere jord, eller måske den lokale præst eller landsbyleder, med blik for de muligheder det kan give, når en organisation kommer til byen med en pose penge. Det gør det meget svært at nå den gruppe særligt udsatte mennesker, som projektet egentlig har som målgruppe.

Man kan groft sagt sige, at jo tættere man er vokset op på fattigdommen, jo mindre ubærlig synes den at være. Og hverdagen på forskellige niveauer i udviklingsverdenen i Uganda handlede derfor om de samme dagligdags ting, som den ville handle om i en bank eller på et reklamebureau. I Uganda er der ikke noget odiøst i fattigdom, og den selvhøjtidelighed man kunne finde i de danske organisationer, findes kun her, når man til møder, workshops og konferencer taler 'udviklings sproget'. Det var nok den sværeste kamel at sluge for mig – at den solidaritets- og medlidenhedstankegang, som jeg, qua min opvækst i det danske samfund, er blevet indoktrineret med, simpelthen ikke er en naturlig del af hverdagen i Uganda. Vi må acceptere, at det er, og bliver opfattet som, 'vores' dagsorden, når vi forventer af Ugandere, at de skal opføre sig sådan som vores projektforslag fortæller dem er rigtigt.

I Uganda er der ikke noget odiøst i fattigdom, og den selvhøjtidelighed man kunne finde i de danske organisationer, findes kun her, når man til møder, workshops og konferencer taler 'udviklings sproget'.

Den dobbelte diskurs

På et højere plan er det samme tilfældet med stater. I Uganda er 51 procent af landets budget donor-fundet. Og selv om den diskutabelt demokratiske regering indimellem slår sig i tøjret, har donorerne, i hvert fald på overfladen, meget magt til at sætte dagsordenen for landets økonomiske og politiske dispositioner. De

'gode' lande bliver belønnet med flere penge i posen, mens klassens slemme drenge, som eksempelvis for tiden Zimbabwe, bliver lagt på is. Uganda var op gennem 1990'erne et af de 'gode' lande i donorerens øjne – et billede, der truer med at krakelere nu, hvor præsidenten forsøger at tvinge en forfatningsændring igennem for *liiige* at kunne sidde en periode mere. Som reaktion på donorerens åbent erklærede misfornøjelse med denne plan, kører der i Uganda nu en forsmået, dobbelt diskurs, som givetvis er typisk for mange udviklingslande i Afrika.(OK!)¹ Regeringen klandrer indadtil 'vestlig imperialisme' og protektionistiske samhandelsaftaler for landets økonomiske tilbageslåen, mens der udadtil tales om fortsatte demokratiseringsprocesser for at takkes donorerne, og dermed sikre den fortsatte tilstrømning af penge til politikernes lommer. Omvendt synes veluddannede ugandere i stigende antal at mene, at deres lande ville være bedre tjent uden donorerens betingelsesmættede, økonomiske håndsrækninger. De ønsker åbne markeder, investeringer i industrien og arbejdspladser.

Omvendt synes veluddannede ugandere i stigende antal at mene, at deres lande ville være bedre tjent uden donorerens betingelsesmættede, økonomiske håndsrækninger. De ønsker åbne markeder, investeringer i industrien og arbejdspladser.

mener, at bistand under erhvervsstøtteinitiativet ikke er 'rigtig' bistand, og at sammenblandingen af bistand og gevinst for Danmark er usmagelig.

Men i realiteten er der jo også store økonomiske interesser forbundet med at være ansat i den danske bistandsverden. Sammenlignet med det danske arbejdsmarked er de udsendes lønniveau ikke opsigtsvækkende, set i forhold til ansvar og arbejdsbyrde. Og havde det været ansatte i det private erhvervsliv, ville det nok virke knap så kontroversielt – men den levestandard en udstationeringslønning køber i et udviklingsland som Uganda, står i skærende kontrast til den fattigdom, som er årsagen til donorerens tilstedeværelse: store huse, store firehjulstrækkere, hushjælp, gartner, cocktailparties og hyppige restaurantbesøg er alt sammen dele af en vanedannende livsstil, som de fleste såkaldte expatriates lever i hovedstæder rundt omkring i den tredje verden. Og som de næppe har råd til at opretholde, hvis de vender tilbage til de lande, de er udsendt af. Udviklingssektoren i Danmark, såvel som i andre donorlande, finansierer denne lille indspiste verden, hvor folk prøver at sikre egne og hinandens job, og hvor rodløse ansatte det ene år mødes i Tanzania og det næste i Bangladesh.

Udviklingssektoren i Danmark, såvel som i andre donorlande, finansierer denne lille indspiste verden, hvor folk prøver at sikre egne og hinandens job, og hvor rodløse ansatte det ene år mødes i Tanzania og det næste i Bangladesh.

Privatsektor (stadig) et fy-ord

Privatsektoren er derimod et fy-ord i den danske bistandsverden, hvor man med gru mindes dengang da udviklingsbistand var bundet op på aftaler med danske virksomheder; et arrangement man måtte mistænke for at skulle sikre at bistanden blev næsten ligeså lukrativ for den danske økonomi, som for modtagerlandene. I dag er cirka halvdelen af den danske bistand stadig 'tied-aid', det vil sige bundet op på virksomheder i primært Danmark. Det er en torn i øjet på mange udviklingsorganisationer, der

¹ Jf.: Patrick Chabal og Jean-Pascal Daloz (1999) *Africa Works: Disorder As Political Instrument*, Indiana University Press

Behovet for ærlighed

Det diskuteres ofte om bistand virker. Og jeg tror ikke, at der findes et entydigt svar på det spørgsmål. For hvad gavner modtagerlandene mest: små, lokalt forankrede projekter, hvor kvinder opdager deres eget værd, og får redskaber til at skabe en bedre fremtid for deres familier, eller hardcore profitdrevne industrisatsninger, der giver de så eftertragtede arbejdspladser? Det, at nogle marginaliserede landsbyboere får en højere levestandard, opvejer det, at lønniveauet for uddannede i almindelighed skævvrides totalt af bistandsorganisationernes

tilstedeværelse; eller at modtagerlandenes, i forvejen svage, statsapparater belastes benhårdt af de mange krav om afrapporteringer og stadigt nye fokusområder? Man kan på et kynisk, overordnet plan måske forsøre at svare nej. Men tilbage står så en målgruppe, som VIRKELIG er fattig og udsat. Det er (måske) dem vi ser i reklamerne på tv, i brochurerne på Strøget, og i TV-Avisen, hvis det går rigtig galt. Og det er (måske) dem bistanden kan gøre en vis forskel for – både direkte i de mange landsbyprojekter, som dansk udviklingsbistand er så kendt for, og indirekte ved at påvirke deres regeringer til at lytte til dem.

Derfor er jeg FOR bistand. Jeg synes det er en sund og civiliseret nødvendighed at strække vores solidaritet udover Danmarks grænser. Selvom jeg er hjemmefødning, er jeg ikke nationalist – jeg kan ikke se, hvorfor jeg skal føle større solidaritet med en dansk landmand end en afrikansk. Eller hvorfor en arbejdsom studerende i Uganda skal have så ualmindeligt meget dårligere vilkår end jeg selv. Jeg er også med på dilemmaet om, at 'varen' skal sælges, når de danske bistandsorganisationer skal finde penge til deres aktiviteter i Syd, og at nedskæringen i bistanden giver endnu mere lyst til kun at vise solskinshistorierne. Der gøres utvivlsomt en masse fremragende arbejde i dansk bistandsregi – noget af det har jeg jo selv set. Det, jeg efterlyser, er mere ærlighed omkring bistandens dilemmaer og konsekvenser – at dansk bistand ikke bare præsenteres som et renskuret samtalekøkken eller et pletfrit lagen, vasket med mirakelvaskepulver. Jeg tror, at det er bedre, både for den danske udviklingssektor – og for modtagerne – at turde tage den ærlige debat – end at blive 'taget' i at udrette andet og mindre end man lover. Så bliver de skuffelser, der *må* følge indenfor et så velmenende og samtidig så kompliceret område, også lettere at acceptere.

Katrine Barnekow Rasmussen (f. 1980) er stud. Scient. Soc. i Internationale Udviklingsstudier (Roskilde Universitetscenter) og Religionssociologi (Københavns Universitet). BA i samme fag 2003. Vendte i august 2005 hjem efter fem måneders praktikophold i en international ngo i Uganda. Har tidligere rejst i Sydafrika og Botswana. Pt. specialeskrivende om religiøs-politisk identitetsdannelse og forbrug i Iran.